viršutinėje dalyje. Jame nuo 60 cm gylio atidengtas pilko grunto su molio priemaišomis sluoksnis, kuriame aptikta XVII–XVIII a. būdingos buitinės keramikos kartu su XX a. II pusei būdingo stiklo šukėmis. Nuo 80–100 cm gylio šurfo P dalyje bei 60–70 cm gylio šurfo Š dalyje pasiektas 25–40 cm storio tamsiai pilko priemolio horizontas. Jame buvo smulkių raudonų plytų fragmentų, XVII–XVIII a. būdingos buitinės bei statybinės keramikos šukių. 1,0–1,2 m gylyje pasiektas smėlis – įžemis.

Šurfas 3 kastas Šv. Jurgio kalnelio V šlaito apatinėje dalyje, į Š nuo laiptų. Iki 50 cm gylio tirti XX–XXI a. suformuoti smėlingi sluoksniai. 35–50 cm gylyje kartu su XX a. pabaigos – XXI a. šiukšlėmis aptiktas žmogaus kaukolės fragmentas bei XVI–XVII a. palaidojimams būdingas vario lydinio kryželis, dekoruotas Švč. Mergelės Marijos, apsuptos angelų, ir Nukryžiuotojo motyvais (2 pav.). Nuo 50 cm gylio tirtas geltono smėlio sluoksnis, kuriame pasiekus 1 m gylį aptikta penkių žmonių kaulų ar jų fragmentų. Sluoksnis kastas iki projektinio 1,2–1,4 m gylio, įžemis nepasiektas. Greičiausiai šis sluoksnis susiformavo kalnelį veikiant erozijai – eoliniams procesams, šlaitų slinkimui. Jų metu, tikėtina, nukentėjo ir kalnelyje esančios kapinaitės, todėl dalies palaidotųjų asmenų palaikai galėjo pasklisti ir kalnelio šlaituose.

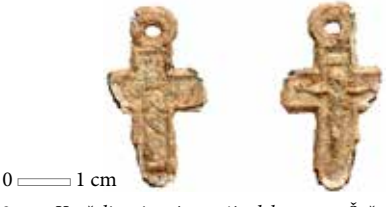

2 pav. Kryželis, vienoje pusėje dekoruotas Švč. Mergele Marija, supama angelų, kitoje – Nukryžiuotuoju, šurfas 3. A. Rusteikytės nuotr.

Fig. 2. A crucifix decorated on one side with the Virgin Mary surrounded by angels and on the other with Christ, test pit 3

Iš viso tyrimų metu surinkti 23 archeologiniai radiniai, kurių didžiąją dalį sudaro buitinė keramika – žiestų ir apžiestų indų, dengtų žalia ar pavieniais atvejais balta, geltona ir ruda glazūra. Taip pat aptiktas plokštinio koklio fragmentas, stiklinio indo šukė, geležinė kilpvinė, vario lydinio kryželis. Radiniai perduoti į ŠAM.

The grounds of the Tytuvėnai Church of the Virgin Mary and Franciscan monastery complex

In 2019, 3 test pits (a total of 4 m²) were excavated at the site of planned information stands on the grounds of the Tytuvėnai Church of the Virgin Mary and the Franciscan monastery complex (Kelmė District, W Lithuania) (Fig. 1). A cultural layer with 17th–18th-century finds was unearthed at a depth of 30–90 cm in the N part of the complex, and, starting at a depth of 60–100 cm, on the slope of the stream Tytuva in the S part of the complex. Yellowish sand with a crucifix (Fig. 2) and isolated human bones from destroyed burials was excavated at a depth of 50–140 cm on the W slope of the Hill of St. George. The layer was formed through erosional processes, at which time the cemetery on the hill was damaged. As a consequence, the remains of some of the interred individuals could have become strewn on the hill's slopes.

Raimonda Nabažaitė

Rokiškio Šv. apaštalo Evangelisto Mato bažnyčios tyrimai

2019 m. liepos–lapkričio mėnesiais Rokiškio Šv. apaštalo Evangelisto Mato bažnyčios viduje (UK 22373) (Rokiškis, Nepriklausomy-

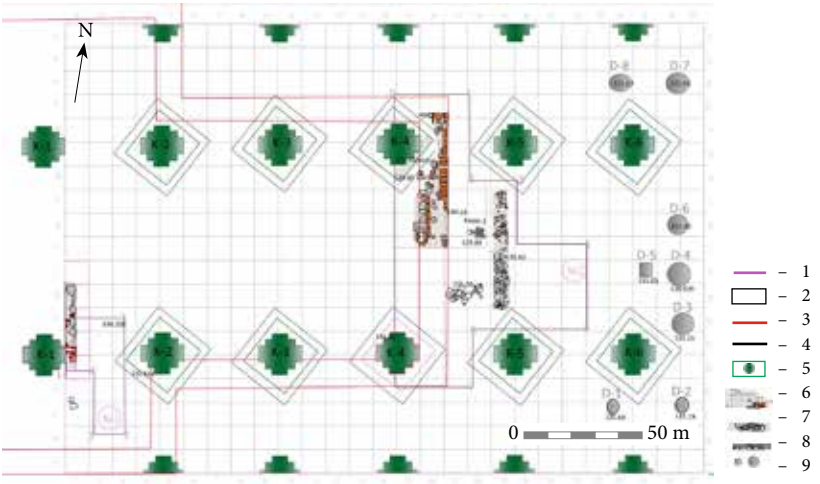

1 pav. Įvairių laikotarpių bažnyčių atodangos plote 1: 1 – ploto 1 ribos 50–70 cm gylyje; 2 – perkasos 1 ir 2 žemiau projektinio lygio; 3 – ankstesnės bažnyčios kontūras pagal 1866 m. planą, 4 – dabartinės bažnyčios kolona (K) ir jos pamatų duobė; 5 – dabartinės bažnyčios kolona (K) ir išvestinis pado kontūras; 6 – XVI–XVII a. pamatai 3; 7 – 1708–1713–18643 m. pamatai 2; 8 – dabartinės bažnyčios kriptos pamatai 1; 9 – pastolių duobės. R. Nabažaitės brėž.

Fig. 1. Churches from different periods in the exposed area 1: 1 – at a depth of 50–70 cm on the boundary of area 1; 2 – trenches 1 and 2 below the planned depth; 3 – the contours of the earlier church based on the 1866 plan, 4 – a column (K) of the current church and the column's foundation pit; 5 – a column (K) of the current church and the corresponding contours of the base; 6 – the 16th–17th-century foundation 3; 7 – the 1708–1713–1864 foundation 2; 8 – the crypt foundation of the current church 1; 9 – scaffolding pits

bės aikštė 1) projektuojamų šildomų grindų vietoje BRIAI vykdė žvalgymus iki projektinio gylio. Bažnyčios viduje, 27x19 m plote buvo ištirtas 50–70 cm storio paviršinis sluoksnis, lauke atlikti žvalgymai senųjų šilumos tinklų trasoje (26,4 m^2) (1 pav.). Siekiant užfiksuoti antrosios (medinės) bažnyčios (1708–1713–1864) buvimo faktą (kurios kontūrai pažymėti 1866 m. plane), moksliniais tikslais žvalgomo ploto tikslinėse perkasose 1, 2 (iš viso 72 m^2) gilintasi iki 0,5–2,7 m. Jose surinkti įvairialaikiai duomenys yra reikšmingiausi tyrimų rezultatai.

Istoriniai duomenys apie sklypą leidžia išskirti bent 3 pagrindinius vietovės kaitos momentus, kurių ankstyviausias yra iš XVI a. Nors pirmoji bažnyčia istoriniuose šaltiniuose minima 1516 ir 1560 m., tačiau istoriškai tiksli jos vieta iki šiol nebuvo žinoma. Sunykus pirmajai bažnyčiai, Jono ir Elenos Voinytės Tyzenhauzų rūpesčiu 1708–1713 m. statyta antroji – medinė. 1738 m. užsimenama apie jos prastą būklę, o per 1864 m. gaisrą ji sudegė. Išliko jos atvaizdas 1810 m. piešinyje, o bažnyčios schematiškas kontūras pažymėtas 1866 m. plane, kuris parengtas projektuojant naująją (dabartinę) Rokiškio bažnyčią (statytą 1866–1877 m.). Iš to plano matyti, kad dalis iki gaisro stovėjusios bažnyčios yra dabartinio bažnyčios statinio ribose; ji buvo siauresnė, trumpesnė, o šventorius – keturkampis. Yra smulkiai aprašyta, iš kokių medžiagų buvo įrengta naujoji Rokiškio bažnyčia. Archeologiniai tyrimai vietovėje vykdyti tik vienoje vietoje. 2014 m. projektuojamoje elektros trasoje, kurios dalis pateko į bažnyčios

šventorių, ištirti 2 šurfai ir aptiktas XX a. pradžios kultūrinis sluoksnis su radiniais. Kapų tirtoje vietovėje nerasta (*ATL 2014 metais*, 2015, p. 622).

2019 m. atlikus archeologinius tyrinėjimus bažnyčios viduje, išsiaiškinta, kad iki projektinio gylio vietovėje vyrauja supiltiniai sluoksniai, susiję su reljefo dirbtiniu pakėlimu statant dabartinę bažnyčią. Jis supiltas virš 1864 m. gaisro horizonto, imant gruntą iš aplinkos (taip pat šventoriaus) (jame surinkta suardytų žmonių kaulų, radinių, kurių dalis susiję su įkapėmis). Sluoksnis yra apie 50–70 cm storio. Jis vertingas tik dėl jame randamų XVI–XIX a. radinių. Pastačius naująją bažnyčią, jos viduje nelaidota. Tyrimų vietose užfiksuotos dviejų gaisrų žymės (vienas 1864 m., kitas stratigrafiškai ankstesnis). Tyrimais nustatyta, kad buvo šventorius, stratigrafiškai atitinkantis XVI–XVII a. bažnyčios gyvavimo horizontą. Storiausia fiksuota kultūrinio sluoksnio vieta – 2,7 m (prie XVI–XVII a. pamatų). Įžemis tirtoje vietovėje nebuvo pasiektas.

Naujosios (dabartinės) bažnyčios statybos laikotarpiui (1866–1877) priskirtini dalinai atidengti kriptos pamatai (1) (2 pav.), vidinės kolonos pamatai (3 pav.), užfiksuotos pastolių vietos (duobės 1–8), surinkta nepanaudotų ar sugadintų statybinės medžiagos liekanų, interjero detalių (4, 5 pav.). Apie ankstyvesnį antrosios medinės (1708–1713) ir per 1864 m. gaisrą apdegusios bažnyčios gyvavimą liudija perkasoje 2 atidengti pamatai (2), orientuoti pagal dabartinės bažnyčios fasadinę sieną (1) (6 pav.). Jie buvę 55–60 cm pločio, atidengtas 4,6 m ilgis,

2 pav. Dabartinės bažnyčios kriptos dalinis pamatų pjūvis iš R. R. Nabažaitės nuotr.

Fig. 2. Partial cross-section of the foundation of the current church's crypt, as seen from the E

3 pav. Dabartinės bažnyčios kolonos visas pjūvis: padas, akmenų ir dolomito blokelių pamatas, išlyginamasis sluoksnis, granitinės plytelės iš PR. R. Nabažaitės nuotr.

Fig. 3. A full cross-section of a column in the current church: pad, stone and dolomite block foundation, levelling layer, and granite bricks, as seen from the SE

0 5 cm

4 pav. Profiliuota XIX a. plyta, ženklinta stilizuotais inicialais TR MR. R. Nabažaitės nuotr.

Fig. 4. A shaped 19th-century brick marked with the stylised initials TR MR

0 5 cm

5 pav. 1866–1877 m. bažnyčios statybos metu likę interjero detalės iš gipso. R. Nabažaitės nuotr.

Fig. 5. Gypsum interior elements left over from the 1866–1877 construction of the church

padengtas degėsių sluoksniu (kaip ir šalia buvęs žemės paviršius). Jame surinkta XIX a. I pusės radinių, iš kurių atskirai paminėtinos Rusijos monetos (Nikolajus I, 3 kapeikos 1840 m.; 2 kapeikos. 184? m.), leidusios patvirtinti 1864 m. gaisro faktą. Šiame horizonte rasti pamatai mūryti iš skaldytų akmenų, rištų rusvu kalkių skiediniu. Nuo senojo reljefo viršaus jie įgilinti tik 10 cm, kas liudytų nesudėtingos konstrukcijos statinio liekanas, nebūdingas bažnyčių pamatams. Sugretinus 1866 m. plane pažymėtą bažnyčios kontūrą, jų riba neatitiko ir buvo nutolusi per 1,8 m nuo pažymėtos fasadinės bažnyčios sienos. Tęsiant tyrimus patikslintoje vietoje buvo atidengti dvigubai platesni, t. y. 1,3 m pločio – iš plytų ir akmenų mūryti pamatai (3) ir užfiksuotas statinio kampas, kuris apardytas rengiant dabartinės bažnyčios koloną

6 pav. Atidengtas 1864 m. gaisro horizontas ir antrosios medinės bažnyčios (1708–1713) priestato (bobinčiaus?) pamatai iš ŠR. R. Nabažaitės nuotr.

Fig. 6. The unearthed 1864 fire horizon and the foundation of the vestibule (porch?) of the second wooden church (1708–1713), as seen from the NE

(1, 7, 8 pav.). Pamatų orientacija atitinka dabartinės bažnyčios fasadinę sienos kryptį, o jų vieta sutampa su istoriniame plane pažymėtos antrosios bažnyčios kontūru (tačiau patys pamatai yra ankstesni). Šiems pamatams mūryti naudoti tiek akmenys, tiek 32,5x17x6,5; 31,5x16x6; 32x17,5x5,5; 32x16x6,5 cm dydžio plytos. Pamatai rišti kalkių skiediniu. Dalis plytų buvo su pirštų braukomis, viena – su gyvūnėlio letenos

7 pav. XVI–XVII a. bažnyčios pamatai, galimai pritaikyti ir antrosios medinės bažnyčios statybai (1708–1713) iš PV. R. Nabažaitės nuotr.

Fig. 7. The 16th–17th-century church's foundation, which was perhaps adapted for the construction of the second wooden church (1708–1713), as seen from the SW

įspaudu. Analizuojant plytų paviršių pastebėta, kad pirštų braukos (beje, ir dydžiai) yra analogiškos kaip Rokiškio XVI a. dvarvietės plytų. Paaiškėjo, kad jos vienalaikės. Ištyrus pamatų (3) struktūrą, išsiaiškinta, kad jie sudaryti tarsi iš 2 dalių: plačioji – 90 cm pločio pamatų dalis buvo mūryta iš plytų ir akmenų. Antroji pamato dalis buvo 40 cm pločio, įgilinta daugiau nei 1,2 m. Jie apmūryti plytomis, kas leistų manyti, kad čia galėjusi būti bažnyčios vidaus įgilinta patalpa. Stratigrafija rodytų, kad ši vieta nugriovus bažnyčią buvo užpilta griuvenų sluoksniu, o kitoje pamato pusėje vyravo ruda šventoriaus žemė su fiksuotu kapu (1) (1 pav.). Pagal plytų rišimo būdą pamatų vidinė dalis mūryta pagal renesansinį grandininį būdą. Sprendžiant iš pamatų dalies, jie buvo remontuojami. Prie pamatų aptiktas mirusysis palaidotas V–R kryptimi, galvą orientuojant į V pusę. Šalia dešiniosios rankos žastikaulio buvo padėtas metalinis peiliukas. Jis užfiksuotas ir kartu su įkape palik-

8 pav. Skirtinguose lygiuose atidengti ankstesnių bažnyčių pamatai iš R. R. Nabažaitės nuotr.

Fig. 8. The foundations of earlier churches unearthed at different levels, as seen from the E

tas *in situ*, vėliau užpiltas žemėmis. Stratigrafija ir objektų pozicija leidžia pagrįstai teigti, kad kapas priklausė XVI–XVII a. laikotarpio bažnyčios šventoriui.

Tyrimų metu fiksuotos dviejų gaisrų žymės ir skirtingi pamatų 2, 3 įrengimo lygiai leidžia kelti prielaidą, kad pamatai (3) buvo XVI a. laikotarpio, jie po gaisro pritaikyti 1708 m. statant antrąją medinę bažnyčią. Prie jos tam tikru metu įrengtas nesudėtingos konstrukcijos bobinčiaus priestatas (pamatai 2).

Iš viso tyrimų metu surinkti 479 radiniai, iš kurių 171 (su grupiniais priklausiniais) inventorinti ir 308 – neinventorinti. Daugiausia radinių yra iš buvusių įkapių, taip pat rasta statybinės keramikos, tvirtinimo detalių, vinių. XVI–XX a. monetas identifikavo Eduardas Remecas. Radiniai perduoti RKM. Supiltiniuose sluoksniuose suardytų kapų žmonių kaulai tirti VU MF (J. Kazokaitė), vėliau užkasti bažnyčios viduje šalia atidengtų XVI a. pamatų. Remiantis išlikusiais dešinės pusės šlaunikauliais, iš viso iš suardytų žmonių kaulų nustatyti 46 individai.

Tyrimų metu visi atidengti pamatai buvo išsaugoti, o ankstesnių bažnyčių priklausiniai (pamatai 2, 3) eksponuojami naujai įrengtoje šildomoje bažnyčios dangoje (9 pav.) po stiklu.

The investigation of the Church of the Mark the Evangelist in Rokiškis

In 2019, an excavation was conducted inside the Church of Mark the Evangelist in Rokiškis at the site of a planned heated floor (Fig. 1) and the former heating line. A fill layer with 16th–19th-century finds created during the construction of the church in 1866–1877 was recorded in a 27x19 m area excavated to a planned depth of 50–70 cm inside the church. Foundations from 3 different periods for: the modern (current) church (1866–1877), a crypt (1) (Fig. 2) and a column (Fig. 3) as well as the pits from former scaffolding (1–8) and contemporary construction materials (Figs. 4, 5) were unearthed at a depth of 0.5–2.7 m in trenches 1 and 2 (72 m^2). After the 1864 fire horizon was reached, a simply constructed building foundation (2) (1708–1713) and an annex (porch?) to the church that burnt in the 1864 fire were discovered (Figs. 1, 6, 8). Foundation 3, a 1.3 m wide, brick and stone structure dating to the 16th–17th centuries, was discovered 1.8 m to the W (Figs. 1, 7, 8). Burial 1 from the same period was discovered in the churchyard recorded outside it. An analysis of the data allows one to think that the 16th-century foundation was

9 pav. XVI a. bažnyčios pamatų ir 1708–1713–1864 m. bobinčiaus atodangos ekspozicijoje. D. Balaišio nuotr.

Fig. 9. The 16th-century church's foundation and the 1708–1713–1864 porch on display

adapted for the 1708 construction of the second wooden church, to which a simple vestibule (foundation 2) was added sometime later. The investigation yielded a total of 479 finds (mostly grave goods, structural ceramics, and fasteners, i.e. nails. The human bones collected in the fill layers were established as having come from the destroyed burials of 46 individuals. The unearthed structures were preserved and can be seen through glass panels in the floor of the Rokiškis church (Fig. 9).

Liudvikas Vasiliauskas

Šv. Stepono bažnyčios Vilniuje tyrimai

2019 m. lapkričio–gruodžio mėnesiais KPIP atliko žvalgomuosius tyrimus Šv. Stepono g. 41 esančiame sklype ir gatvės atkarpoje nuo Šv. Stepono g. 39 (Šv. Stepono bažnyčia) iki Algirdo ir Geležinkelio gatvių sankryžos Vilniuje. Anksčiau tyrinėta tik čia stovinčioje Šv. Stepono bažnyčioje ir jos artimiausioje aplinkoje, o kiek toliau esančios kapinės netirtos.

1 pav. Perkasoje 11 aptikti XVIII a. buitinės keramikos pavyzdžiai. L. Vasiliausko nuotr.

Fig. 1. Examples of 18th-century household pottery discovered in trench 11

Šv. Stepono g. 41 ištirta 11 perkasų ir 1 šurfas – iš viso 140 m^2 plotas. Tyrimų metu perkasose 1–4, 6 ir 11 aptiktas 21 kapas (kai kurie atidengti dalinai), iš kurių 2 buvo vaikų. Tik perkasoje 1 aptikti palaikai buvo su įkape – masyviu žalvariniu kryžiumi, kuris dalinai buvo uždengtas dar nesuirusių karsto lentų. Kiti palaikai buvo be įkapių. Palaidojimai datuojami XVIII–XIX a. Perkasose 1, 2 ir 6 palaikai laidoti dviem lygmenimis, vieni virš kitų. Perkasose 6 ir 11 atidengti nesuirę mediniai karstai, o perkasose 1 ir 6 jie buvo jau dalinai suirę (1 lentelė).

Tirtose perkasose fiksuoti XX a. vidurio – XX a. pabaigos nuo 40 cm iki 3,4 m supiltiniai grunto sluoksniai, kuriuose gausu ne anatomine tvarka išsidėsčiusių žmonių kaulų, matyt, iš suardytų kapų, sklypo performavimo metu XX a. viduryje – pabaigoje. Atsižvelgiant į šių sluoksnių storį ir palaikų aptikimo gylius, galima teigti, kad kapinių veikimo laikotarpiu į P pusę nuo bažnyčios pastato egzistavo vietovėje išsiskirianti kalva. Šiuose sluoksniuose aptikta XVI–XX a. keramikos dirbinių – koklių, keramikos šukių, puodų šukių (1 pav.), XVII–XVIII a. monetų, o perkasoje 3, apie 3 m gylyje – Napoleono kariuomenės 48 linijinių pėstininkų pulko numeruota uniforminė saga.

Perkasoje 8 po elektros komunikacijų šuliniu 80 cm gylyje rasta XVIII a. statytos Šv. Roko koplyčios PR ir ŠR sienų fragmentų (2 pav.). ŠR sienos storis 68 cm, PR – 53 cm. ŠR fasadinės sienos dalyje atidengti pamatai, sudaryti iš plytų mūro. Fasadinės sienos tinkuotos, dekoruotos 63x34 cm dydžio rustais, siūlės 3–3,5 cm pločio. Atidengtos sienos 1,1 m aukščio, 60 cm ilgio, pamato ilgis ties PR siena 1 m. Pamato plytos raudonos, rausvos, gelsvos, 21x4,5; 20,5x4,8;